

**TALABALARDA AXBOROTLI MADANIYATNI
SHAKLLANTIRISH TIZIMI**

To‘rayev Dilmurod Shokir o‘g‘li

Termiz davlat universiteti,

“Amaliy matematika va informatika” kafedrasi o‘qituvchisi

Aliyorova Rayxon Panji qizi

Termiz davlat universiteti,

“Amaliy matematika (sohalar bo‘yicha)” yo‘nalishi magistri

Annotatsiya: Maqolada talabanning axborot madaniyatini shakllantirish tizimini nazariy asoslash va loyihalash va uni universitetning o‘quv jarayoniga joriy etish samaradorligini yoritish masalasi muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: axborot madaniyati, axborot muhiti, elektron ta‘lim resurslari, ta‘lim jarayoni, ta‘limni axborotlashtirish.

**СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ
СТУДЕНТА**

Тураев Дилмурод Шакирович

Термезский государственный университет,

Преподаватель кафедры «Прикладная математика и информатика»

Алиёрова Райхон Панжиевна

Термезский государственный университет,

Магистр прикладной математики (по специальностям)

Аннотация: В статье рассматривается теоретическое обоснование и конструирование системы формирования информационной культуры студента и выяснение эффективности ее реализации в учебном процессе вуза.

Ключевые слова: Информационная культура, информационная среда, электронные образовательные ресурсы, образовательный процесс, информатизация образования.

**THE CONCEPT OF FORMING THE INFORMATION CULTURE OF
THE PERSON**

Turaev Dilmurod

Termez State University,

Lecturer at the Department of Applied Mathematics and Informatics

Aliyorova Rayxon

Termez State University,

Master of Applied Mathematics (by specialties)

Abstract: The article discusses the theoretical substantiation and design of the system for the formation of a student's information culture and the elucidation of the effectiveness of its implementation in the educational process of the university.

Key words: Information culture, information environment, electronic educational resources, educational process, informatization of education.

KIRISH

Axborot madaniyati deganda axborotni yaratish, qayta ishlash, uzatish va iste'mol qilishda yangi axborot texnologiyalari, zamonaviy texnik vositalar va usullardan foydalangan holda, ular bilan malakali va maqsadli ishlay bilishni tushunamiz.

Talabani axborot madaniyatini shakllantirishning pedagogik tizimida biz o'zaro bog'liq va o'zaro shakllantiruvchi tarkibiy qismlarning uzviy birligini tushunamiz: maqsadli sozlamalar, mazmun, tashkiliy shakllar va o'quv qo'llanmalari talabalarning zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda axborot bilan mustaqil va samarali ishlash qobiliyatini va muayyan printsiplarni hisobga olgan holda turli xil texnik vositalarni; shuningdek, mezonlar asosida axborot madaniyatining rivojlanish darajasini aniqlashning diagnostika vositalarini shakllantiradi.

ASOSIY QISM

Talabani axborot madaniyatini shakllantirishning pedagogik tizimi quyidagi bloklarni o'z ichiga oladi: maqsadli (maqsad, vazifalar), asosiy (shakllanish tamoyillari, axborot madaniyatining funksiyalari), texnologik (mazmun, tashkiliy shakllar va vositalar) va diagnostik (mezonlar, diagnostika). vositalari, axborot madaniyatini shakllantirish darajalari).

Keling, loyihalashtirilgan tizimning har bir blokini tavsiflaymiz.

Maqsadli blok quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: umumiy maqsad va vazifalar. Umumiy maqsad - talabani axborot madaniyatini shakllantirish, bu vazifalar bilan belgilanadi:

1. Axborot madaniyatini rivojlantirish uchun o'quvchilarning ichki motivatsiyasini shakllantirish.

2. Axborot izlash jarayonida to'g'ri va malakali so'rov o'rnatish qobiliyatini shakllantirish.

3. Turli zamonaviy axborot vositalari yordamida axborotni mustaqil olish ko'nikmalariga ega bo'lish.

4. Axborotni qayta ishlash tajribasini shakllantirish: to'plash, tizimlashtirish, tahlil qilish, izohlash, saqlash, uzatish, taqdim etish va boshqalar.

5. Axborotni tanqidiy tahlil qilish, shu jumladan uning ishonchligiga shubha qilish, uning to'liqligi masalasini qo'yish va asosli xulosalar chiqarish qobiliyatini shakllantirish.

6. Turli axborot resurslari: kutubxona, ilmiy-texnik hujjatlar, huquqiy axborot va boshqalar bilan ishlash ko'nikmalariga ega bo'lish.

7. Axborotni to'g'ri taqdim etish qobiliyati, shu jumladan muloqot san'ati, iste'molchining axborotga bo'lgan talabini qondirish qobiliyati, talabalarning ilmiy ishini to'g'ri loyihalash va boshqalar.

Maqsadli blokning tarkibiy qismlari jamiyatning ta'lim tizimiga zamonaviy tartibiga va o'quvchining manfaatlariga, istiqbollarga, ya'ni. talabaning axborot madaniyatining ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatini ta'kidlash. Binobarin, talabaning axborot madaniyatini shakllantirish tizimi tashqi "kirish" ga ega: tizimni atrof-muhit bilan bog'laydigan tashqi ta'sir (ta'lim standartlari, mehnat bozori, ish beruvchilar, fanlar va boshqalar talablari) va shaxsiy konditsionerlik (ichki salohiyat, istiqbollar, o'z-o'zini anglash va boshqalar.).

Ko'rib chiqilayotgan tizimning asosiy bloki quyidagilardan iborat: axborot madaniyatini shakllantirish tamoyillari va funktsiyalari.

Axborot madaniyati tarkibida biz quyidagi tarkibiy qismlarni aniqladik:

- umumiy ta'lim (matn, hujjatlar, fayl shkaflari, kutubxona kataloglari bilan ishlash qobiliyati; ma'lumotlarni taqdim etishning turli shakllari bilan ishlash qobiliyati, ma'lumotnomalardan foydalanish ko'nikmalari, mualliflik huquqiga rioya qilish va boshqalar);

- analitik va sintetik (axborotni farqlash, uni baholash va ishlab chiqarish ko'nikmalari, izohlash, umumlashtirish, qayd qilish, ko'rib chiqish, umumlashtirish, sharhlar tuzish, GOST asosida bibliografik tavsifni tuzish, o'quv va ilmiy tadqiqotlar, ilmiy maqolalarni tayyorlash tajribasi va boshqalar);

- kommunikativ (boshqa nuqtai nazarni eshitish va o'z nuqtai nazarini asosli asoslash, murosaga kelish va umumiy maqsadlarga erishish uchun birgalikdagi faoliyat dasturlarini ishlab chiqish qobiliyati va boshqalar);

- media-madaniy (axborot bilan ishlashda axborot texnologiyalari va axborot texnologiyalaridan foydalanish qobiliyati; muammoni hal qilish uchun eng yaxshi ommaviy aloqa vositalarini tanlash qobiliyati; ekran madaniyati va boshqalar).

Talaba axborot madaniyatining barcha aniqlangan to'rtta o'zaro bog'liq komponentlarini yaxlit kompleks shakllantirish uchun biz ushbu jarayonning asosiga quyidagi tamoyillarni qo'yamiz:

- sinergiya printsipi (axborot madaniyatining shakllanishi ko'plab tashqi (ta'limning hozirgi paradigmasi; jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy tartibi, ish beruvchilarning talablari va boshqalar) va ichki (qadriyat-semantik yo'nalishlar) ta'siri ostida amalga oshiriladi. talaba, uning tabiiy va shakllangan qobiliyatlari, xarakter xususiyatlari va boshqalar) omillari;

- faoliyat tamoyili (talabaning axborot madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish bevosita uning faoliyati jarayonida sodir bo'ladi);

- o'quv mahsuldorligi tamoyili (o'quvchilar tomonidan ta'lim mahsulotlarini yaratishga yo'naltirilganligi, uning ta'limning tashqi mazmunidan ustunligi);

- yaxlitlik printsiipi (axborot madaniyatini shakllantirish jarayoni bir vaqtning o'zida uning barcha tarkibiy qismlarini qamrab olishi va fanlararo xarakterga ega bo'lishi kerak);

- uzluksizlik tamoyili (axborot va ular bilan ishlash usullarining doimiy yangilanib borishi, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va hokazolar tufayli ma'lum darajada shakllangan talabning axborot madaniyati uzluksiz rivojlanish va takomillashtirishni talab qiladi);

- o'z-o'zini rivojlantirish printsiipi (talabning axborot madaniyatini shakllantirish uning rivojlanishning shaxsiy ahamiyatini tushunishga, o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishga, o'zini-o'zi takomillashtirishga intilishiga yordam beradi).

O'quvchining axborot madaniyatining o'quv jarayoni va uning hayotidagi o'rni va roolidan kelib chiqib, axborot madaniyatining yagona jarayonda o'zaro bog'langan va bir-biri bilan o'zaro ta'sir qiluvchi funksiyalarini aniqladik:

- rivojlanayotgan (razvedka, mantiqiy va tanqidiy fikrlash, xotira, mustaqillik, muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish va boshqalar);

- gnoseologik (bilimlar, ko'nikmalar, usullar va faoliyat tajribasi tizimini kengaytirish va chuqurlashtirish, axborot bilan ishlash bo'yicha bilimlar tizimini shakllantirish va rivojlantirish);

- yo'naltirish (dunyoga qarashni, qadriyatlar tizimini shakllantirish, axborot bilan ishlash ko'nikmalarini egallash uchun shaxsiy talabni anglash);

- adaptiv (zamonaviy dunyoda hayotga moslashish va o'zini o'zi rivojlantirish, mehnat bozorida o'z raqobatbardoshligiga ishonchni ta'minlash, ijtimoiy tartib talablariga rioya qilish va boshqalar).

Talabning axborot madaniyatini shakllantirish tizimining texnologik blokining elementlari quyidagilardan iborat: ta'lim mazmuni axborot madaniyatini shakllantirish vositasi sifatida, tashkiliy shakllar va o'qitish usullari.

Ta'lim jarayonining bir qismi sifatida o'quvchilarning axborot madaniyatini quyidagi yo'llar bilan shakllantirish mumkin:

- oliy o'quv yurtlarining 1-kurs talabalari uchun o'quv rejalariga talabani uzluksiz ta'lim faoliyati, o'z-o'zini tarbiyalash jarayonini axborot bilan ta'minlashga tayyorlashga yo'naltirilgan fanni kiritish. Bunday kurs, masalan, "Axborot madaniyati asoslari" kursi bo'lishi mumkin;

- informatika bloki fanlarini o'rganish jarayonida (informatika va boshqalarga kirish kursi);

- informatika bilan bog'liq bo'lmagan fanlarni o'rganishda (shu jumladan gumanitar fanlar, tabiiy fanlar);

– universitet kutubxona tizimi (shu jumladan qog‘oz va elektron tashuvchilar) bilan tanishishda;

- o‘quv jarayonida talabalar tomonidan ularning joylashgan joyidan qat’i nazar, ta’lim dasturlarini to‘liq hajmda ishlab chiqishni ta’minlaydigan universitetning elektron axborot-ta’lim muhitidan faol foydalanish.

Guruhda va mustaqil ish sifatida talabalarning axborot madaniyatini shakllantirish uchun talabalarni quyidagi ish turlariga muntazam ravishda rag‘batlantirish tavsiya etiladi:

- talabalarning o‘quv jarayonida universitetning elektron axborot-ta’lim muhitidan foydalanishi;

- annotatsiya (matn xususiyatlarining qisqacha tavsifi), referat (axborot manbasi mazmunining umumlashtirilgan taqdimoti), sharh (tanqidiy tahlil elementlari bilan muayyan masala bo‘yicha ma’lumotlarning qisqacha mazmuni) tayyorlash; tezislar (matnning asosiy qoidalarini etkazadigan qisqacha bayon), referat (materialni yozib olishning qisqa shakli), taqriz (yozma nutq, ko‘rib chiqilayotgan materialning dolzarbligi, bahosi, afzalliklari va kamchiliklarini aks ettiruvchi);

– loyihalar va grantlar, ish beruvchilarning buyurtmalari va boshqalar bo‘yicha ishlarda ishtirok etish;

– ilmiy ishlar tayyorlash, kafedra ilmiy-uslubiy seminari, universitetning ilmiy va o‘quv tadqiqot laboratoriyalari, seminarlar, talabalar konferensiyalari va boshqalarda ishtirok etish.

O‘quv vazifalarini tanlashda biz quyidagi talablarga asoslandik:

- tizimning maqsadli blokiga muvofiq mustaqil ta’lim vazifalarining mazmuni va xarakterini aniqlash;

- ishning mustaqillik darajasini reproduktivdan ijodiygacha oshirish mantiqini hisobga olish;

- auditoriya va sinfdan tashqari ishlarda ularni amalga oshirish muddatlarini hisobga olish.

Talabalarning axborot madaniyatini shakllantirish tizimini joriy etish samaradorligini aniqlash uchun diagnostika bloki kerak bo‘lib, unda quyidagi tarkibiy qismlar aniqlanadi: mezonlar, diagnostika vositalari, axborot madaniyatini shakllantirish darajalari.

Biz talabaning axborot madaniyatining mezonlari deb hisoblaymiz:

- axborot yetishmasligidan xabardorlik;

- axborotga bo‘lgan ehtiyojini shakllantirish qobiliyati;

- kerakli ma’lumotlarni samarali izlash ko‘nikmalariga ega bo‘lish;

- yetishmayotgan ma’lumotlarni qidirishda axborot resurslarining butun majmuasidan foydalanish;

– axborot-qidiruv tizimlari bilan ishlash ko‘nikmalari;

- axborotni qayta ishlash, tahlil qilish va baholash qobiliyati;
- sifat jihatidan yangi axborot yaratish qobiliyati;
- axborot bilan muloqot qilish qobiliyati; kompyuter savodxonligi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.

ронникова Л.М. СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТА // Современные наукоемкие технологии. – 2019. – № 6. – С. 141-145;

2.

енкина Н.И., Колкова Н.И., Стародубова Г.А., Уленко Ю.В. Формирование информационной культуры личности: Теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины. Москва – 2006. С. 55–65.

3.

liyorova R. P. Elektron ta'lim resurslari vositasida o'quvchilarda axborot madaniyatni shakllantirish. International scientific journal of "SCIENCE AND INNOVATION", 2022, P. 329-333.

4.

мирнова И. Н. Формирование информационной культуры обучающихся посредством реализации электронных образовательных ресурсов на уроке. Психология и педагогика служебной деятельности. 2/2021. С. 150–152.

5.

mirnova I. N. Informatization of personalized learning in the context of digitalization of the social sphere of society and education//Questions of pedagogy. 2020. No. 9-2. pp. 239-241.

6.

mirnova I. N. Pedagogical conditions for the development of cognitive thinking in computer science lessons at the propaedeutic level //In the collection: Information technologies in the process of training a modern specialist. Interuniversity collection of scientific papers. Lipetsk, 2020. P. 164-167.